

Rödstårtprojektet i Västmanland

Det första årets studier av rödstjärt i Västmanland visade att arten klarar av att föda upp två ungfuglar, en nyhet för oss. Vi fick också den första uppgiften någonsin om populationstälthet för rödstjärt i Västmanland.

Sören Larsson och Kjell-Åke Källebrink

Det finns en fågelrost många västmanländska fågelskådare förknippar med sommar-mörka majnätter, tallhedskogar och en väntan på gryningen, det är rödstjärthanens revirsång. I tallhedsskogen gör sig rödstjartsången allra bäst. De senaste årtiondena har det varit allt svårare att få ta del av denna naturupplevelse – det känns som rödstjärten minskat i våra skogar!

Det har genom åren varit många människor förnumat att ha ett rödstjartpar häckande i holk i sin trädgård. Måhända har fåglarnas utökta förekomst gjort rödstjärten till en mycket uppskattad hökig fågel. För vanligt eller ovanligt rödstjärten varit eller är som häckfågel i tillbyggnade – ju det kännetecknas till.

Det finns som sagt en allmän känsla hos fågelintresserade att rödstjärten gått kraftigt tillbaka som häckfågel i Västmanland. Invetningar som belägger detta saknas dock. Av bl.a. den anledningen beslutade VOF's styrelse att en 4-årig studie kring rödstjärten skulle startas inför häckningsperioden 2000. Övriga delar utsågs att hela projektet.

Målbildning och metod

Målbildningen är att öka kunskapen kring rödstjartens häckningsbiologi i Västmanland, överlevnad samt flyttningsstrategi. Projektet skall utnyttja i förslaget till åtgärder som främjar en positiv utveckling av den häckande rödstjärtpopulationen i Västmanland. Det innebär att ett stort antal häckningar

lämpliga rödstjartsbiotoper, t ex tallhedar, sandåsar med gles skog samt trädgårdsmiljöer. Naturföreningar med bl a ornitologisk verksamhet inbjöds att deltaga i denna studie av rödstjärten. Gensvaret blev mycket bra med holkgrupper i följande kommuner; Norberg, Fagersta, Sala, Surahammar, Skinnskatteberg, Köping, Västerås, Nora (se tabell 1). Dessutom genomfördes revirinventeringar av två tätorter i Hallstahammars kommun samt ett skogsområde i Surahammars kommun.

Resultat

Detta första år i projektet kom i mycket att bli ett test och prövningens år. Rödstårtens skulle visa sig vara en betydligt mer tidskrävande art att studera än andra holkhäckande småfuglar. Den holkmodell som projektet tagit fram blev accepterad av rödstjartarna (6 häckningar). Flertalet holkar kom troligtvis upp för sent på säsongen och dessutom lade talgoxe och svartvit flugsnappare beslag på ett stort antal holkar. Det senare var väntat.

Rödstårtäckningar i projektholkar noterades endast i Sala och Surahammars kommuner. I dessa båda kommuner finns också andra holkprojekt t ex pärluggleholkar, övriga småfågelholkar samt i Sala kommun 25 st gamla rödstjartholkar som ingår i ett projekt som startades redan 1981.

Totalt 27 påbörjade häckningar kom att vara basen för studien under projektets första år. Med så få häckningar är det inte meningsfullt att göra en djupare analys, utan det får anstå till kommande år. Vi väljer här att redovisa resultat endast kring årets häckningar.

I Surahammar påträffades totalt 18 st påbörjade häckningar, fördelade på

en häckning i projektholk samt 17 häckningar i pärluggleholkar. I Sala påträffades 9 häckningar, fördelade på 5 st i projektholk, en i gammal rödstjartolk samt 3 st i småfågelholkar. Av 27 konstaterade häckningar genomfördes en i trädgårdsmiljö, övriga i tallskogsmiljöer av olika åldrar.

4 st av häckningarna rövades, 3 st på äggstadiet samt en med ungar i holk. Anledningen till så låg predation beror på att vi använder speciellt djupa holkar samt att där häckning sker i pärluggleholkar minskas ingångshålet från 90 mm till 35 mm. Tidigare studier av rödstjartäckningar i pärluggleholkar har visat att nästan alla rödstjartäckningar i dessa rövas om hålstorleken inte minskas.

Rödstårtan i sin rätta miljö

Foto: Sören Larsson

VOF's rödstjartprojekt fortsätter!

Det är inte för sent att hoppa med i denna spännande studie. Tillverka rödstjartholkar och sätt upp i lämplig miljö. Som du ser i resultatredovisningen för första året, saknar vi rödstjartäckningar i trädgårdsmiljö. Vi behöver få kännedom om rödstjartar som häckar i holkar hör av dig till projektet om du känner till någon trädgårdshäckning.

När du bestämt dig för att deltaga i rödstjartprojektet önskar vi att du meddelar oss detta. Vi sänder via lokala kontaktpersoner kontinuerlig information under rödstjartens häckningsperiod. Dessutom kommer dina rödstjartar att ringmärkas.

Vårt att notera är att trots ett riktat

intresse mot rödstjärten så påträffades inte en enda häckning i annat än holkar. Pågående häckningar är annars lätt att konstatera då rödstjärtarna varnar ivrigt på långt avstånd när man nalkas boplatsen.

Häckningsstart

De sista 10 dagarna i april strömmade varmluft upp genom landet med syd till sydvindar. Dessa vindar förde med sig rödstjärter till vår trakt tidigare än normalt (22/4 Fagersta, 24/4 Surahammar och Sala). Redan första dagarna i maj noterades revir-sjungande hanar vid några tidigare häcklokaler i Surahammar.

Ägglägningsstarten hos de häckande paren var överraskande osynkroniserad. Redan 11/5 och 12/5 påbörjades första ägglägnings- en i Surahammar. 15/5 noterades första äggläggningen i Sala. Därefter påbörjades häckningar under hela maj månad. Gör man en jämförelse med tidigare ägglägningsstart hos rödstjärtarna i det pärfluggleholksprojekt som pågick i Surahammar under de senaste 20 åren visar det sig att häckningsstarten i år var 6-10 dagar tidigare än normalt under perioden.

Det förekommer uppgifter i litteraturen om att rödstjärten kan lägga en andrakull (Cox Rosenburg, 1975). Dock saknades sådana uppgifter från Västmanland. Vi sönde ut ett särskilt uttryck till holksgröppansvariga för att uppmärksamma detta. Resultatet blev att 4 andrakullar påträffades i Surahammar och 3 st andrakullar i Sala. Av dessa lades 5 st av andrakullarna i samma holk som förstakullen. Noterbart är också att andrakull förekom endast där äggläggningen för förstakullen påbörjades tidigt. Ägglägningsstart för första kullen innan eller omkring 15/5 verkar vara en förutsättning för att rödstjärten skall hinna med en andrakull. Äggläggningen för andrakullarna startades mellan 15-20/6.

Ägg och ungar

Äggkullstorlek vid förstakullen kontrollerades hos 15 par och visade på 2 st kullar med 8 ägg och övriga 13 par hade 7 ägg i kullen (7,1 ägg/kull). För andrakullen var äggkullstorleken hos 7 par i genomsnitt 5,4 ägg/kull.

Nämnvärt är att endast totalt fyra rölägg (3,7%) förekom i förstakullarna, medan 6 rölägg (15,8%) noterades i andrakullarna. De stora äggkullarna hos de kontrollerade paren tyder på att de häckande rödstjärtarna i år bestod i samtliga fall av fåglar äldre än 2k.

Årets ungprouktion tyder på att rödstjärten är en skicklig födosökare. Inte en enda unge avled under holktiden pga av födobrist utan där ungar försvann rörde det sig om predation. Vi kunde också notera att i tallskogsmiljöer födosökte rödstjärtarna inom en mycket begränsad yta kring själva holken.

Göken som häckningsparasit

Det föreligger en mycket intressant koppling mellan göken och rödstjärten. I de pärfluggleholkar som rödstjärt häckat i har vi årligen också göklägg i någon bobale. I år fanns göklägg i två förstakullar samt i en andrakull, vid samtliga fall hade rödstjärten rullat upp göklägget på bobalekanten. Det verkar vara svårt för göken att lyckas med häckningen via rödstjärten, se också Larsson, 1984.

Populationsstorlek

För att försöka få fram uppgifter om populationsstorlek genomfördes en inventering av revirhållande rödstjärter inom tre områden. Ett två km² stort skogsområde i Surahammar inventerades en morgon samt en kväll. Området utgörs till stora delar av en monokultur i form av en ca 40-årig tallskog

(planterad). Här finns även endel berg-impediment samt myrmarksstråk. Ingen rödstjärt hördes eller sågs i skogsområdet.

Tätorterna Hallstahammar och Kolbäck inventerades av medlemmar i Naturskyddsföreningen i Hallstahammar. Kolbäck är till ytan ca 2,4 km². Tätorten lyser såväl äldre som yngre bebyggelse och trädgårdar. Ingen rödstjärt kunde påträffas i tätorten.

Tätorten Hallstahammar yta utgörs till 9 km². Här påträffades 10 revir-hållande hanar, vilket ger en täthet på endast 1,1 par/km².

Några tidigare uppgifter om populationstätheter i Västmanland känner vi inte till. Från Dalarna finns en uppgift från en tallhed söder om Avesta. Där var tätheten ungefär 9 par/km² 1983 och i ett villaområde ungefär 3 par/km² 1984 (DOF, 1993). Vad vi kan förstå av detta första år i rödstjärtprojektet är att den uppgivna tätheten från tallhed vid Avesta knappast är möjligt att påträffa i

Västmanland. Med inventeringsresultatet i Hallstahammar som grund misstänker vi att ingen tätort i vårt landskap når upp i den täthet som redovisats för Avesta 1984.

Tätorten Hallstahammar kommer fortsättningsvis att vara ett referensområde. Här kommer inte projektet att sätta upp några holkar ämnade för rödstjärt. I tätorten Kolbäck samt skogsområdet väster om Rannäs kommer holkuppsättning att ske till nästa säsong. Här kommer frågeställningen kring boplatstillgång att studeras.

Tack

Många personer har på olika sätt varit involverade i starten av detta VOF-projekt, aningen som samordnare av rödstjärtstudier i respektive förening, som deltagare vid holksnickeriet, holkuppsättare samt kontrollant av holkar. Tack till er alla! Nu kör vi vidare de kommande säsongerna.

Tabell 1. Visar antalet nyuppsatta rödstjärtholkar i Västmanland.

Kommun	Antal holkar
Norberg	20
Fagersta	51
Sala	57 *
Surahammar	65 **
Skinnskatteberg	16
Västerås	15
Köping	15
Nora	20
Totalt	259

* Dessutom kontrolleras 470 småfågelholkar samt 19 äldre rödstjärtholkar
 ** Dessutom kontrolleras 300 pärfluggleholkar

Referenser

- DOF 1993. *Dalarnas fåglar*. 2:a uppl. Avesta.
 Larsson, S. 1984. Rödskjart puttar göklägg ur bobalen. *Fåglar i Västmanland* 15:34.
 Rosenberg, E. 1953. *Fåglar i Sverige*. Stockholm.
 Sören Larsson
 021-35 57 58
 soeren.larsson@alfa.telenordia.se
 Kjell-Ake Källebrink
 0224-161 48
 kja313g@minet.se